

De typische Victoriaan

Het historiografisch discours over Londen onderzocht
aan de hand van dagboeken uit de negentiende eeuw

Naam: Sam van Esch
Studentnummer: s1021711
Begeleider: Dr. Anneleen Arnout
Datum: 15 augustus 2022
Aantal woorden: 9.997

De historicus Roy Porter schreef in zijn boek *London. A social history* dat steden de sociale laboratoria waren waar de moderniteit werd gemaakt en verspreid. Hij bedoelde hiermee dat steden een broedplaats waren voor sociale interactie (denk dan aan politieke bijeenkomsten, demonstraties, maar ook de ideeën die in cafés besproken werden) en dat dit gedurende de hele geschiedenis beïnvloed heeft in welke richting een stad groeide.¹ Ook Londen is een dergelijke broedplaats geweest. Voor een stad die in 1811 al een miljoen inwoners had, was sociaal contact vermijden immers nagenoeg onmogelijk.² Sociale interacties vonden in de negentiende eeuw op allerlei locaties plaats: in salons, gedurende feesten of diners, in het café, maar ook gewoon op straat. Dit laatste was uit noodzaak. Volgens Francois Bedarida en Anthony Sutcliffe werden Londenaren in de Victoriaanse tijd vaker de straat ‘opgeduwd’, omdat hun woonruimtes kleiner werden.³ Het beeld dat historici over de Londense straat hebben gecreëerd, bestaat uit chaos, hectiek, veel volk en weinig rust – zowel overdag als ‘s nachts. Veel van dit beeld is gebaseerd op jaren van zorgvuldig onderzoek, maar wat er daadwerkelijk op de straat gebeurde, is nog relatief onbekend. Dit onderzoek is geënt op het uitzoeken van dagelijkse praktijken binnen de historiografie.

Historici hebben al veel onderzoek naar Londen gedaan. Dit is niet verwonderlijk, omdat over een stad met meer dan een miljoen inwoners veel bronmateriaal beschikbaar is. Volgens historicus Claus Møller Jørgensen valt veel van het onderzoek van voor de jaren ’80 in een lange traditie die is gericht op ontdekken hoe Londen gegroeid is als stad en hoe de stadsstructuur door de jaren heen is veranderd.⁴ Sinds de jaren ’80 focussen historici zich echter steeds meer op de mensen die in Londen woonden en de betekenis die zij aan de stedelijke ruimte toebedeelden. Zo voegde Deborah Simonton een genderspect toe aan de historiografie rondom het leven in metropolen en stelde ze dat een grote stad in de geschiedenis altijd mannelijke connotaties heeft gehad.⁵ Vicky Holmes heeft in haar monografie *In bed with the Victorians* onderzoek gedaan naar het familieleven in Victoriaans Londen en ontdekte dat de man wel degelijk een rol had binnen het gezin, maar dat deze significant anders was dan die van de vrouw.⁶ Veel historici hebben in de jaren ’90 de vroege jaren 2000 onderzoek gedaan naar representaties van de stedelijke ruimte van Londenaren zelf in een verscheidenheid aan bronnen, zoals kunst, literaire werken en krantenartikelen. Hieruit zijn veel thema’s naar voren gekomen, die nog steeds de boventoon voeren binnen historisch onderzoek. Zo heeft kunsthistorica Lynda Nead geprobeerd om middels kunstwerken uit de negentiende eeuw een momentopname te maken van Londen. Zij schreef dat kunstenaars in deze eeuw vaak massaal de straten op trokken om het lijden van de arbeidersklasse vast te leggen. Met haar onderzoek voegde Nead het thema van klasse toe aan de historiografie, specifiek het

---

¹ Roy Porter, *London. A social history* (Londen 1994), 7.

² Matthew Beaumont, *Nightwalking. A nocturnal history of London* (Londen 2015), 326.

³ Francois Bedarida en Anthony Sutcliffe, ‘The street in the structure and life of the city. Reflections on nineteenth-century London and Paris’ *Journal of Urban History* 6:4 (1980) 379-396, aldaar 384.

⁴ Voor een uitgebreider historiografisch overzicht, zie Claus Møller Jørgensen, ‘Nineteenth-century transnational urban history’ *Urban History* 44:3 (2017) 544-563.

⁵ Deborah Simonton, ‘Introduction’, in: Deborah Simonton (ed.), *The Routledge history handbook of gender and the urban experience* (Abingdon 2017) 1-6, aldaar 3.

⁶ Vicky Holmes, *In bed with the Victorians. The life-cycle of working-class marriages* (Londen 2017).

imago van arbeiders, die volgens haar werden gezien als ongelukkig en als mensen die hulp nodig hadden.⁷ Ook werd gender een nog meer besproken thema binnen de historiografie. Erika Rappaport onderzocht in haar monografie *Shopping for pleasure* aan de hand van artikelen in kranten en tijdschriften hoe winkelen ontstond als voornamelijk ‘vrouwelijk’ tijdverdrijf in negentiende-eeuws Londen. Rappaport stelde dat veel auteurs winkelen onder dezelfde categorie schaarde als boodschappen doen, wat veelal werd gezien als taak van de vrouw. De toenemende aanwezigheid van vrouwen op de straat had volgens Rappaport een groot effect op de heersende gendernormen van die tijd, zij traden in toenemende mate in de publieke sfeer.⁸ In dit onderzoek besprak Rappaport de narratieven die ontstonden omtrent genderverschillen en de gescheiden sferen tijdens de negentiende eeuw.

Ook de dichotomie tussen dag en nacht werd binnen de historiografie veel besproken. Historicus Joachim Schlör schreef in zijn publicatie *Nights in the big city* over het nachtelijke leven in Londen in vergelijking met het leven overdag. Hij beargumenteerde dat de nacht werd gezien als gevaarlijk en stelde dat de hogere klassen normen hadden ontwikkeld die dicteerden dat vrouwen van de hogere klassen 's nachts niets op straat te zoeken hadden, tenzij zij door een man begeleid werden. De bourgeoisie had volgens hem een aantal gedragsnormen opgesteld die een groot deel van de samenleving structureerde.⁹ Matthew Beaumont bouwde op Schlör's argumentatie verder in zijn monografie *Nightwalking*, waarin hij werken van Charles Dickens analyseerde. Hij stelde dat niet alleen vrouwen, maar ook mannen gezien werden als paria's wanneer zij 's nachts over straat gingen: zij werden geassocieerd met criminelen. Hiermee lijkt hij een historiografische tendens te volgen die nachtelijk Londen als wezenlijk anders zag dan de stad overdag, namelijk gevaarlijker.¹⁰

Een laatste onderwerp dat in de geschiedschrijving buitengewoon veel aandacht krijgt is West End, vooral in vergelijking met East End. Judith Walkowitz, die door de meeste eerdergenoemde historici regelmatig wordt aangehaald, heeft veel onderzoek gedaan naar het imago van dit Londens district. In haar onderzoek uit 1998 beargumenteerde ze bijvoorbeeld dat West End voor de negentiende eeuw een rijk district was voor de *flâneur* om te zien en gezien te worden, maar dat het in de Victoriaanse tijd het imago van een ‘pleasure capital’ kreeg en mensen uit alle lagen van de bevolking aantrok. In tegenstelling tot West End, was East End volgens haar in deze tijd verpauperd en een broedplaats voor criminaliteit. Walkowitz baseerde zich voor haar onderzoek op krantenartikelen en de representaties die daarin beschreven werden.¹¹ In 2012 deed zij nogmaals onderzoek naar representaties van Londense districten. In dit werk besprak ze de imagoverandering die de wijk Soho onderging als de zon wegzakte.

---

⁷ Lynda Nead, *Victorian Babylon. People, streets and images in nineteenth-century London* (New Haven en Londen 2000), 47.

⁸ Erika Rappaport, *Shopping for pleasure. Women in the making of London's West End* (Princeton 2001) 5 en 7.

⁹ Joachim Schlör, *Nights in the big city. Paris, Berlin, London, 1840-1930* (Londen 1998), 168.

¹⁰ Beaumont, *Nightwalking*, 4.

¹¹ Judith R. Walkowitz, ‘Going public. Shopping, street harassment, and streetwalking in late Victorian London’, *Representations* 62 (1998) 1-30, aldaar 3.

Ze stelde dat Soho in krantenartikelen beschreven werd als verpauperd, maar dat het 's avonds succesvol werd en veel leden van de bourgeoisie aantrok.¹²

De historiografie over Londen van de periode 1990-2000 was dus met name gefocust op representaties van de stedelijke ruimte en de mensen die in de stad woonden. Deze representaties hebben een bepaald beeld van Londen geschetst dat de historiografie is gaan domineren. Recentelijk onderzoek heeft als reactie daarom meer gefocust op dit discours en de compleetheid ervan. Zo heeft Peter Jones onderzocht of de narratieven rondom Londense straatmarkten, zoals die in de 'Walkowitziaanse' traditie opgezet zijn, statisch van aard waren of juist door de geschiedenis heen veranderden. Ook hij analyseerde voornamelijk contemporaine auteurs en kwam tot de conclusie dat het beeld van de straatmarkten alleen statisch was in de werken van stadsonderzoeker Henry Mayhew, maar dat andere bronnen wezen op een veranderlijk imago.¹³ Al eerder, in 2008, publiceerde historisch geograaf Richard Dennis zijn monografie *Cities in modernity*, waarin ook hij reflecteerde op het Walkowitziaans discours. Hij wilde focussen op concrete stedelijke ervaringen, in plaats van de discourses die slechts uit een bepaald soort bron te halen waren. Om dit te bereiken, gebruikte hij de fysieke kenmerken van de stad en de stedelijke ruimte zelf als bron.¹⁴ Jones en Dennis zijn twee voorbeelden van onderzoekers die gekeken hebben naar de aard en de correctheid van het beeld dat van Londen is geschetst, maar er zijn ook historici die van mening zijn dat het kijken naar grote narratieven over negentiende-eeuws Londen überhaupt niet leidt tot een breder begrip van de geschiedenis. Peter Andersson betoogde bijvoorbeeld in zijn monografie *Street life in late Victorian London* dat focussen op de representaties uit specifieke brontypes een beperkt – en soms eenzijdig – beeld schetst van Londen, omdat de overgrote meerderheid van de bevolking niet de noodzaak voelde om hun ervaringen te delen in boeken of kunst. Om een zo concreet mogelijk beeld van de Londense straten te krijgen, moest er volgens Andersson gekeken worden naar wat er feitelijk gebeurde, in plaats van representaties van deze activiteiten. Hij trachtte dit te doen door te kijken naar politiedocumenten, waarin de relatie tussen de wijkagent en de menigte naar voren kwam. In een politiedocument stonden welke regels overtreden werden, wat impliceert wat voor gedrag op straat als 'normaal' werd gezien.¹⁵ Hoewel Andersson in zijn werk terecht kritisch was naar het heersende historiografisch discours rondom Londen, maakte hij met zijn onderzoek slechts de eerste stappen naar het vullen van de gaten in dit beeld. Politiedocumenten gaven immers enkel voorbeelden van wanneer de politie moest interveniëren in het gedrag op straat. Ik wil met mijn onderzoek voortbouwen op Anderssons gedachtegoed en verder kijken naar het dominante historiografische beeld

---

¹² Judith R. Walkowitz, *Nights out. Life in cosmopolitan London* (New Haven en Londen 2012), 13.

¹³ Peter T.A. Jones, 'Redressing reform narratives. Victorian London's street markets and the informal supply lines of urban modernity' *The London Journal* 41:1 (2016) 60-81, aldaar 64.

¹⁴ Richard Dennis, *Cities in Modernity. Representations and Productions of Metropolitan Space, 1840–1930* (Cambridge 2008) 3.

¹⁵ Peter K. Andersson, *Street life in Late Victorian London. The constable and the crowd* (Basingstoke 2013), 5 en 6. Hij stelde dit in een later artikel nogmaals en vulde daarop aan dat onderzoek naar het gedrag van zakkenrollers representatief was voor 'fatsoenlijk' gedrag op straat, omdat zij zo min mogelijk moesten opvallen, zie Peter K. Andersson, "'Bustling, crowding, and pushing". Pickpockets and the nineteenth-century street crowd', *Urban History* 41:2 (2014) 291-310, aldaar 295.

van de jaren '90. Door middel van een analyse van een viertal dagboeken heb ik onderzocht in hoeverre het discours in lijn is met deze bronnen. Hierbij heb ik mij door de volgende onderzoeksvraag laten leiden: in hoeverre ondersteunen, dan wel ontcrachten, de ervaringen zoals deze in dagboeken beschreven werden het dominante historiografische beeld van negentiende-eeuws Londen? Ik heb mijn aandacht in deze dagboeken voornamelijk gericht op de relatie van de auteurs tot de stedelijke ruimte, hun reikwijdte (waar in Londen bevonden zij zich voornamelijk), op welk moment van de dag zij actief waren en met wie zij veel tijd spendeerden. Door hierop te focussen, heb ik connecties kunnen maken tussen het leven van de auteurs en de aspecten die in het historiografisch beeld van Londen centraal staan, namelijk genderverschillen, klassenverschillen, de dichotomie tussen dag en nacht en het overwicht van West End in de literatuur.

De methode die ik voor dit onderzoek gebruik heb, is gebaseerd op die van Daniëlle van den Heuvel en haar collegae, die een onderzoeksmethode hebben ontworpen voor het werken met rechtbank- en egodocumenten, om zo meer zicht te ontwikkelen op hoe mensen zich door de stad verplaatsten. Zij deden dit door te kijken naar alle werkwoorden die in het bronmateriaal geschreven stonden, niet enkel naar de woorden die een baan omschreven. Ze noteerden daarna wanneer mensen deze handeling ondernamen en waar in de stad zij zich op dat moment bevonden. Tenslotte wilden ze de hoeveelheid informatie vergroten door alle mensen die in een document vermeld stonden te benoemen. Alle mensen kregen hun eigen ID om zo een gestructureerd overzicht te creëren.¹⁶ Hun onderzoek was gefocust op vroegmoderne steden, maar ik wil laten zien dat de methode ook gebruikt kan worden voor onderzoek naar moderne steden. Ik heb hem wel enigszins gemodificeerd, zodat deze beter bij mijn onderzoek past. Zo heb ik geen rechtbankdocumenten gebruikt. Een verkennend onderzoek in *The Old Bailey*, een gedigitaliseerd overzicht van rechtbankdocumenten, aantoonde dat deze bronnen niet de informatie bevatte die ik nodig had. Daarnaast werkte ik in het programma Atlas.ti om in de dagboeken te markeren wanneer een van de auteurs een handeling ondernam. Telkens als dergelijks beschreven werd, noteerde ik wat er gedaan werd, waar ze het deden, wanneer ze het deden en met wie. De methode verschilde echter het meest met die van Van den Heuvel in dat ik me enkel gefocust heb op de auteur van de dagboeken zelf. Dit was niet alleen praktischer gezien de aard van dit werkstuk, maar met het oog op de vraag die dit onderzoek begeleidde, was dit ook zuiverder. Ik wilde onderzoeken wat de relatie van mensen tot Londen was en hoe zij de stad ervaarden. In een dagboek zijn alleen de gedachten van de auteur beschreven, niet die van de mensen om hem heen. Als ik ook andere mensen in mijn onderzoek wilde betrekken, dan zou dat resulteren in te veel giswerk.

Bij onderzoek naar deze persoonlijke ervaringen is het dagboek bij uitstek een geschikt type bron. Toch is het gebruik van egodocumenten binnen onderzoek naar urbane geschiedenis relatief nieuw terrein. Volgens Colin Pooley komt dit door de inherente subjectiviteit van dagboeken. In zijn artikel

---

¹⁶ Daniëlle van den Heuvel, Bob Pierik, Bébíó Vieira Amaro en Ivan Kisjes, 'Capturing Gendered Mobility and Street Use in the Historical City. A New Methodological Approach', *The Journal of the Social History Society* 17:4 515-536, aldaar 517 en 519.

‘Spotlight on the traveler’, beargumenteerde hij dat historici egodocumenten vermijden, omdat er geen absolute waarheden in te vinden zijn, enkel persoonlijke overtuigingen en ervaringen.¹⁷ Hoewel ik niet ontken dat het moeilijk is om algemene conclusies te trekken uit persoonlijke anekdotes, zijn deze verhalen wel nuttig bij onderzoek naar iemands leven en beleving van de ruimte om hem heen. Ik wil dan ook enkel toetsen of het huidige historiografisch discours rondom Londen past bij hoe negentiende-eeuwse auteurs de stad ervaarden. Toch zijn er enkele eigenschappen inherent aan dagboeken waar een historicus alert op moet zijn. Zo zijn historici bij een uitgegeven dagboek altijd afhankelijk van de intenties van de uitgever, die een selectie gemaakt van de passages die hij relevant vond, waardoor het mogelijk is dat het dagboek dat een onderzoeker leest incompleet is. Dit hoeft echter niet per se erg te zijn, aangezien de informatie die wel in het dagboek staat nog steeds klopt, de ervaringen van de auteur worden nog steeds genoemd. Ook schrijven auteurs van een dagboek met een bepaald narratief in gedachte. Ongeacht of zij het dagboek willen publiceren, is er een bepaald beeld dat zij van zichzelf neerzetten. Iedereen ervaart leven in een stad anders, wat invloed heeft op wat iemand opschrijft. Nu is het zo dat deze persoonlijke ervaringen precies zijn wat ik probeer te achterhalen in dit onderzoek, waardoor de aanwezigheid van deze persoonlijke narratieven geen probleem zijn.

Ik heb voor mijn onderzoek een viertal dagboeken geanalyseerd, geschreven door vier verschillende mensen: een domineeszoon van 15, een vrouw uit de bourgeoisie die na haar huwelijk naar Londen verhuisde, een aristocrate die getrouwd is met een parlementslid en een ministeriemedewerker die eigenlijk kunstenaar wilde worden. Deze dagboeken zijn op uiteenlopende manieren geschreven en zijn dusdanig verschillend, dat het efficiënter is om specifieke bronkritiek te behandelen bij iedere individueel hoofdstuk. Ik heb voor deze vier werken gekozen, omdat de auteurs allemaal beduidend verschillende achtergronden hebben. Op deze manier kan ik het dominante beeld uit de historiografie toetsen aan de hand van verschillende soorten mensen.

Ernest Baker, de scholier

Het eerste dagboek dat is geanalyseerd werd geschreven door Ernest Baker. Ernest werd geboren in 1866, als de zoon van een dominee. Hij was de zesde van negen kinderen. Met een dominee als vader was de familie relatief welvarend, in ieder geval rijk genoeg om inwonend personeel te hebben. Hij zat op de school van Dr. Klein, waar hij werd voorbereid op een carrière in het leger. Zijn broer Septimus zat bij hem in de klas en zijn zus Mary ging ook naar deze school, maar dan ter voorbereiding op een carrière als ambtenaar.¹⁸ Tijdens het schrijven van zijn dagboek was Ernest 15. In 1989 werd zijn dagboek uitgegeven door David Rogers, die betoogde dat Ernest zichzelf hier presenteerde als een typische puber: hij hield van kattenkwaad, had overal een mening over en miste een zekere mate van

---

¹⁷ Colin G. Pooley, ‘Spotlight on the traveller. Individual experiences of routine journeys’, *Journal of Transport History* (2022) 1-18, aldaar 4.

¹⁸ David Rogers (ed.), *A Victorian schoolboy in London. The diary of Ernest Baker 1881-1882* (Londen 1989), 10.

empathie. Rogers schreef in zijn inleiding dat hij het dagboek uit wilde geven om de lezer een indruk te geven van hoe het leven van een typische Victoriaanse puber eruit zag.¹⁹ Hiermee impliceerde hij dat Ernests leven representatief was voor iemand van zijn leeftijd in de negentiende eeuw.

Het uitgegeven dagboek beslaat een periode van ongeveer een halfjaar, waarbij voor elke dag een notitie bewaard is gebleven. De lengte van de aantekeningen varieert van een tiental regels tot twee hele pagina's. Zijn dagboeknotities werden regelmatig aangevuld door tekeningen, die Ernest naar eigen zeggen maakte om zijn verhalen kracht bij te zetten.²⁰ Zowel het dagboek zelf als het dagelijks leven dat erin wordt beschreven zijn opvallend repetitief. Uit de analyse komt naar voren dat Ernests dagen weinig bijzonderheden bevatten. Hij begon al zijn aantekeningen met het tijdstip wanneer hij uit bed kwam en dat hij naar 'Kleins' ging. Dit deed hij bijvoorbeeld op 10 oktober 1881, zijn allereerste aantekening, waarin hij schreef: 'Left at 10 for Kleins.'²¹ Dit deed hij bij vrijwel elke dagboeknotitie, behalve de week dat hij op bed lag met kinkhoest. Bij de notities over deze dagen schreef hij beknopter en gingen zijn passages voornamelijk over dat hij ontbijt op bed kreeg en weinig kon doen.²² Het feit dat hij gedurende die week niet zo uitgebreid schreef, laat zien dat zijn dagboek daadwerkelijk een weerspiegeling was van zijn leven. Als hij een activiteit niet benoemde, was dit omdat hij het ook niet gedaan had.

Ernest hield van winkelen en vermeldde regelmatig in zijn dagboek dat hij jassen of hoeden ging kopen. Hiervoor ging hij dan altijd naar Abraham Lynes & Son, een kleermaker. Een voorbeeld hiervan is de notitie van 19 oktober 1881, waarin hij beschreef dat hij een jas wilde kopen. Hij paste een viertal jassen, maar besloot dat hij er toch een op maat gemaakt wilde hebben en vroeg of deze thuis bezorgd kon worden.²³ Hij bezocht 'Lynes' tevens op 30 december 1881 en 16 februari 1882, wederom voor nieuwe jassen. Het is noemenswaardig dat Ernest veel ging winkelen, omdat dit volgens de literatuur voornamelijk als vrouwelijke bezigheid werd gezien. Erika Rappaport benoemde in *Shopping for pleasure* zelfs expliciet dat mannen zich actief probeerden te distantiëren van de winkelcultuur, omdat het door de Victoriaanse samenleving bestempeld werd als iets voor vrouwen.²⁴ Ernest is een voorbeeld van een man die ook van winkelen hield en dit regelmatig deed.

Het is moeilijk te achterhalen waar in de stad Ernest zich bevond. Hij noemde vaak alleen plaatsen bij naam, maar nooit een adres, vermoedelijk omdat dit voor hem ook niet belangrijk was. Hij wist immers hoe hij er moest geraken. Hij noemde wel vaak dezelfde plekken bij naam. Hij was elke doordeweekse dag bij 'Kleins', kwam regelmatig bij 'Morgantis' en 'Lynes' en bezocht elke zondag de kapel van zijn vader. Voor Ernest bestond de stad uit plaatsen waar mensen woonden en bedrijven en instituten gevestigd waren, niet zozeer uit de wijken en straten waaruit Londen bestond in officiële

---

¹⁹ Rogers, *A Victorian schoolboy in London*, 11.

²⁰ Ibidem, 15.

²¹ Ibidem. Andere voorbeelden hiervan zijn te vinden in onder andere de dagboeknotities van 11 oktober 1881, 10 november 1881, 3 januari 1882, 12 januari 1882 en 14 februari 1882.

²² Ibidem, 85-87. Het gaat hier om de passages van 9 februari 1882 tot en met 13 februari 1882.

²³ Ibidem, 20.

²⁴ Rappaport, *Shopping for pleasure*, 119.

documenten en persberichten. Hij spendeerde ook noemenswaardig veel tijd in en rondom zijn huis. Zo speelde hij bijvoorbeeld veel met zijn broers buiten op straat met een grote, houten balk die ze vast hadden gemaakt aan een ketting om een soort schommel te creëren. Dit is te zien in de dagboeknotitie van 10 november 1881.²⁵ Aangezien hij veel thuis was, is het logisch dat hij ook weinig kennis had van de verschillende districten van Londen.

Ernest had een beperkte stedelijke reikwijdte. Dit is enerzijds te zien aan de regelmatige terugkeer van bepaalde namen: uit zijn dagboek is af te leiden dat hij zich in eenzelfde cirkel bewoog en deze zelden uitbreidde. Anderzijds is dit juist ook te zien aan de dagboeknotities waarin hij schreef over plaatsen waar hij weinig kwam. Die beschrijvingen waren zeldzaam en hadden ook een ander karakter. In de dagboeknotitie van vrijdag 30 december 1881 schreef Ernest bijvoorbeeld dat hij met zijn vader naar West End was gegaan om te helpen met kerkzaken. Hij vertelde in detail wat hij had gezien en gedaan:

‘Then we went down Ludgate Hill to Treloars to change a drawing room carper. Then to the “Church Missionary Society” where we saw the Rev Mr Gray who is coming tomorrow “Sunday” to take Papa’s services here as we were going down we met Mr Jonas and Papa bought me two tickets one for Seppy to go to some magic lantern views or other “but I shan’t go” – then both feeling hungry and ready to devour we went into “Andertons Hotel” where we had a basin of Ox Tail and Turtle soup each. Then Pa went into a Cuff shop where they Cuffed him.’²⁶

Dit citaat begint halverwege de passage en gaat nog ongeveer anderhalve pagina door, maar het idee is duidelijk. Waar hij normaliter vrij compact schreef over plaatsen waar hij was geweest, was hij opvallend uitgebreid over de dag in West End. Het contrast met de nonchalante of afwezige beschrijvingen van plekken uit zijn routine, suggereert dat West End een plek was waar hij niet vaak kwam. Dit zet kanttekeningen bij het beeld van West End als ‘pleasure capital’ dat door zoveel historici, maar in het bijzonder Judith Walkowitz, beschreven wordt.²⁷ Er valt zeker te beargumenteren dat West End, zoals het in Ernests dagboek beschreven werd, fungeerde als een soort centrum. Dit verklaart waarom hij er de hele dag was en waarom er zo veel te doen was. Maar het is duidelijk dat hij hier niet vaak kwam. Hij bleef daarvoor te veel in dezelfde kringen. Dit betekent dat er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij het beeld van West End: voor niet alle Londenaren was dit district een centrum en veel mensen besteedden hun tijd elders.

Het is duidelijk op te merken aan zijn dagboek dat het leven van Ernest zich voornamelijk overdag afspeelde. Dit is af te leiden uit vrijwel elke notitie, die hij afsloot met het tijdstip waarop hij naar bed ging. Dit was op zijn laatst om tien uur ’s avonds, zoals op 29 december 1881.²⁸ Zijn leeftijd

---

²⁵ Rogers, *A Victorian schoolboy in London*, 32. Dit is slechts de eerste keer dat het benoemd werd. Hij schreef ook over de balk op onder andere 3 januari 1882, 9 januari 1882, 14 januari 1882 en 26 januari 1882.

²⁶ *Ibidem*, 39-41.

²⁷ Walkowitz, ‘Going public’, 3.

²⁸ Rogers, *A Victorian schoolboy in London*, 39. Hij noemde het tijdstip waarop hij ging slapen ook op onder andere 4 januari 1882, 7 januari 1882 en 3 februari 1882.

zal een grote rol hebben gespeeld bij de afwezigheid van een nachtelijk leven, wat Ernest zelf ook aangaf in zijn notitie van 9 januari 1882. Hij ging die avond met zijn broers en zussen naar een theatervoorstelling en toen er achteraf discussie ontstond over hoe ze naar huis moesten, opperde Ernest zelf dat ze met de omnibus moesten gaan, omdat zijn ouders het te gevaarlijk vonden om de kinderen zo laat in de avond nog alleen over straat te laten lopen.²⁹ Dit past bij het historiografische beeld van de nachtelijke stad als gevaarlijke plaats. Historici als Matthew Beaumont beschreven Londen 's nachts als broedplaats voor criminaliteit en prostitutie, en 'nightwalkers' als onguere types die op de slechte plekken in de stad rondhingen.³⁰ Het is niet raar om te denken dat de ouders van Ernest niet graag wilden dat de kinderen 's nachts alleen op straat liepen met dat gevaar. Ernests dagboek zet dit beeld van de stad als gevaarlijk enigszins kracht bij. Tegelijkertijd roept het de vraag op of het wel terecht is dat er zo veel aandacht naar het nachtleven gaat. Ernest is niet meer representatief voor de gemiddelde Londenaar dan de figuren die Beaumont onderzocht, maar het werpt de vraag op hoeveel mensen er daadwerkelijk 's nachts over straat gingen.

Ernest spendeerde al zijn tijd met familieleden en had weinig tot geen andere vrienden. Zijn broer Seppy was altijd bij hem, niet alleen op school, maar ook tijdens de lunch, als ze buiten aan het spelen waren of als ze 's avonds naar een lezing gingen. Op 29 oktober 1881 gingen Seppy en Ernest bijvoorbeeld samen naar de kapper.³¹ Vaak werd het duo vergezeld door Cecil, hun jongere broer. Hoewel hij niet bij hen op school zat en niet naar lezingen ging, werd hij vaak door Ernest genoemd als hij schreef over het spelen met de balk of het doen van klusjes rond het huis. Zijn zussen Mary, Mabel en Grace werden ook regelmatig in het voorbijgaan genoemd. Het gebeurde echter niet heel vaak dat hij activiteiten met hen ondernam. Zij gingen enkel mee naar de lezingen in het London Institute, zoals die van 16 januari 1882 over schorpioenen.³² Er was binnen dit gezin een zekere mate van *gendering* van de dagelijkse activiteiten. Ernest en Seppy waren altijd degenen die met hun vader mee klusjes gingen doen, terwijl zijn zussen juist altijd met hun moeder mee moesten. Zo gingen de zussen bijvoorbeeld met hun moeder mee naar een diner op 26 januari 1882.³³ Waar Ernest dus bijvoorbeeld afweek van de gendernormen wat betreft zijn interesse in winkelen, leek hij hier juist weer meer te handelen volgens het normatieve discours dat volgens de historiografie heerste in de negentiende eeuw: hij spendeerde zijn tijd voornamelijk met andere jongens.

Maud Berkeley, de huisvrouw

---

²⁹ Ibidem, 52.

³⁰ Matthew Beaumont, 'The mystery of Master Humphrey. Dickens, nightwalking and The old curiosity shop' *The Review of English Studies* 65:268 (2013) 118-136, aldaar 119 en 120.

³¹ Rogers, *A Victorian schoolboy in London*, 24. Seppy werd in bijna iedere passage wel een keer bij naam genoemd, maar vooral in de passages van 13 januari 1882, 22 januari 1882, 4 februari 1882 en 15 februari 1882 speelde hij een grote rol.

³² Ibidem, 60. Zijn zussen waren ook aanwezig bij de lezingen op 29 december 1881, 5 januari 1882, 19 januari 1882 en 23 januari 1882.

³³ Ibidem, 74.

Het volgende dagboek is geschreven door Maud Berkeley. Ze was geboren in 1859 in Sandown, Isle of Wight. In januari 1892, toen ze 33 jaar oud was, trouwde Maud met Jim Berkeley. Jim was een militair van beroep en had al drie kinderen: Lily, Ethel en Trixie.³⁴ Vlak na het huwelijk verhuisde Maud met Jim en de kinderen naar Londen, waar zij in een huis woonden in Lansdowne Crescent, een rijke straat in de wijk Notting Hill.³⁵ Het was groot genoeg voor inwonend personeel, maar te klein voor Jim, die graag een privékamer wilde voor werk. Hierdoor verhuisden ze in juli 1894 naar een woning in Linden Gardens, eveneens in Notting Hill.³⁶ Het feit dat Maud in Notting Hill woonde, een wijk die op de Charles Booth kaart geclassificeerd werd als relatief welvarend, suggereert dat Mauds gezin uit de hogere middenklasse kwam. De eerste vier jaar van hun huwelijk woonden Jims dochters nog bij hen in huis. Na het vertrek van de meiden in 1896 werd Maud zelf ook moeder, ze kreeg drie kinderen.

Maud was 29 toen ze in 1888 begon met haar dagboek. De eerste vier jaar daarvan beschreven haar leven in Sandown. Dit onderzoek richt zich op de periode nadien, van 1892 tot 1900, toen Maud in Londen woonde. In de uitgegeven versie van het dagboek zijn de notities per maand, seizoen en jaar gegroepeerd. Het is onduidelijk of Maud de dagboekpassages zelf zo organiseerde, of dat Flora Fraser, de uitgever, dit heeft gedaan. Sommige passages begon ze wel met ‘today’, wat impliceert dat Maud regelmatig haar ervaringen van de dag opschreef. Deze structuur maakt zoeken naar dagelijkse bezigheden een lastige opgave, maar er kunnen zeker terugkerende activiteiten en thema’s ontdekt worden. Zo beschreef ze regelmatig haar uitstapjes naar winkels om kleding te kopen, over veranderingen die ze in het huis aanbracht en over excursies met het gezin. Enerzijds waren sommige van haar notities vrij compact en gaven ze weinig informatie, maar anderzijds schreef ze ook heel gepassioneerd en beschrijvend. Ze gebruikte vaak de overtreffende trap en weidde veel uit over details om context te geven. Een goed voorbeeld hiervan is haar beschrijving van een dagje uit met het gezin in januari 1893 naar Kensington Gardens om te schaatsen. Ze schreef:

‘Very cold winter. The Round Pond in Kensington Gardens frozen solid, and, outside Kensington Palace, icicles hang from the guardsman’s busbies. Buttoned up, with muffs and gloves, we boldly set off to skate on the Serpentine. Trixie hired some skates, and was a danger to all on the ice, as her laces trailed about her heels. Lily and I had our own skates. We both enjoy the sport tremendously, and the odd assortment of people on the ice makes for a most diverting time. Sometimes skaters’ enthusiasm outweighs their abilities. Several times we landed flat on the ice. All in a good day’s sport, however. We forgot our aches and pains in the evening, roasting chestnuts in the grate.’³⁷

---

³⁴ Flora Fraser (ed.), *Maud. The diaries of Maud Berkeley* (Londen 1985), 122.

³⁵ Charles Booth heeft in 1898-9 kaarten uitgebracht waarin hij de welvaart van verschillende wijken in Londen categoriseerde. Door het adres van Maud op te zoeken op deze kaart, kan een indicatie gegeven worden van de welvaart van haar gezin. Zie Charles Booth, *Maps descriptive of London poverty, 1898-9* (London School of Economics & Political Science: <https://booth.lse.ac.uk/map/16/-0.1276/51.5056/100/0>). Geraadpleegd op 10 juni 2022.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Fraser, *Maud*, 132.

In dit citaat is te zien hoe Maud veel details gaf om een scène te schetsen, waardoor het verhaal veel kleur kreeg. De relatief korte teksten over haar dagen werden afgewisseld door tekeningen. Dit waren soms enkel schetsen, maar af en toe ook gedetailleerd, met veel focus op de gezichtsuitdrukkingen van mensen. Zelf vertelde ze nergens waarom ze dit deed, maar ze voegen vaak een verhelderend beeld toe aan haar verhalen, net als bij Ernest Baker.

Het leven van Maud zoals dat beschreven werd in haar dagboek volgde bepaalde patronen. Veel activiteiten kwamen regelmatig terug. Vanaf het moment dat zij naar Londen verhuisde bestond haar leven bijvoorbeeld uit het runnen van het huishouden, wat in haar dagboek duidelijk te zien was. Ze schreef geregeld over de aankopen die ze overwoog of deed voor de inrichting van haar huis. Zo kreeg ze in februari 1896 de drang om de woning op te fleuren, een project dat twee maanden in beslag nam. In maart besloot ze nieuwe gordijnen te gaan maken. Ze had de stof ‘of her dreams’ gevonden voor de gordijnen in de woonkamer, maar moest verder zoeken naar stof voor de gordijnen in de slaapkamer. Hierover schreef ze een uitgebreide anekdote:

‘All of a sudden, a little old Chinese gentleman with a black satin hat on his head popped out of a shop crowded with serendipity. “Misse come”, he beckoned and full of curiosity I entered. I felt like Aladdin of the pantomime, with the genie who appeared when I rubbed the lamp. [...] And then I saw it. Draped over a screen in the furthest corner of the room, across a nigh impenetrable forest of chair legs, was a sheet of brocade. [...] I paid my little Chinaman and rushed home with the material before it and the shop could vanish into thin air.’³⁸

De uitvoerigheid waarmee ze dit tripje beschreef, is kenmerkend voor de manier waarop ze over het kopen van meubels en andere artikelen voor in het huis schreef. Ze beschreef de evenementen altijd gedetailleerd, wat impliceert dat het voor haar belangrijke gebeurtenissen waren. De anekdotes over de winkeluitjes voor meubels en gordijnen waren ook beduidend langer dan haar andere dagboeknotities, wat het belang van deze activiteiten ook duidelijk maakte.

Naast aankopen voor het huishouden, ging Maud ook regelmatig winkelen voor kleding. Ze schreef vaak in detail wat ze gekocht had en waarom. Zo ging ze in december 1893 hoeden kopen met Ethel en Lily. Ze schreef dat ze vond dat ze bescheiden hoeden moest kopen, omdat ze als vrouw van een kolonel respect moest commanderen, ‘as well as present an attractive appearance.’ Ze schreef daarna dat Ethel en Lily hier geen rekening mee hoefden te houden, waardoor ze ‘the most outrageously frilled and flowered pieces d’espèglèrie’ gekocht hadden.³⁹ Ze vertelde het ook als ze niets kon vinden. In de dagboekpassage van maart 1895 had ze geschreven dat ze op koopjesjacht was gegaan met Lily. Ze schreef ook hier uitgebreid en gepassioneerd over, namelijk dat ze ‘beaten and bruised’ thuiskwam

---

³⁸ Ibidem, 173. Maud kocht in februari 1893 nog zilver bestek, in oktober 1894 een spiegel en voetsteun voor Jim en vernieuwde in februari 1897 nogmaals de gordijnen in de woonkamer.

³⁹ Ibidem, 142.

zonder wat ze zocht en dat ze nooit meer naar zo'n uitverkoop zou gaan.⁴⁰ Haar dagboek suggereert dat winkelen een belangrijke vrijetijdsbesteding voor haar was. Veel passages benoemden haar uitstapjes naar Portobello Lane en Bond Street. Deze zijn altijd uitgebreider dan de gemiddelde dagboeknotitie, wat impliceert dat het voor haar ook bijzondere ervaringen waren. Rappaport schreef dat vrouwen in de winkelstraat rondliepen als een soort voyeur en hun ogen uitkeken naar alle etalages en de spektakels van de stad.⁴¹ De manier waarop Maud het winkelen beschreef, vol detail en emotie, lijkt haar te plaatsen binnen dit narratief. Maud leek ook continu onder de indruk te zijn van de winkels om haar heen, als haar dagboek enige indicatie geeft.

Mauds relatie tot de ruimte waarin zij bewoog was anders van aard dan die van Ernest Baker. Waar Ernest voornamelijk in dezelfde kring bewoog en Londen niet zag als een stad bestaande uit straten en wijken, maar vooral focuste op waar hij bepaalde bedrijven en instituten kon vinden, was dit bij Maud wezenlijk anders. Maud noemde alle locaties waar ze kwam altijd bij naam. Zo schreef ze bijvoorbeeld regelmatig over Portobello Lane en Bond Street, de straten waar ze winkelde. Ook noemde ze de straten waar ze woonde altijd expliciet. De naam van een locatie was belangrijk voor haar. Toen ze bijvoorbeeld in mei 1895 met Jim op bezoek ging bij zijn broer, schreef ze dat ze naar Hyde Park Mansion was gegaan. Ze verwees hier naar de naam van het huis en niet de eigenaar.⁴² De eerste twee dagboeken zijn dus al goede voorbeelden van hoe verschillende Londenaren de stedelijke ruimte waarmee ze interageerden op verschillende manieren voor zichzelf inzichtelijk maakten en er dus op verschillende manieren betekenis aan gaven. Maud leek Londen iets meer te zien als een samenstelling van verschillende districten (en winkelstraten), wat beter past bij hoe krantenartikelen Londen indeelden.

Doordat Maud alle plekken waar zij kwam bij naam noemde, is het makkelijk om haar op verschillende locaties in Londen te plaatsen. Maud bezocht met veel regelmaat het West End als ze ging winkelen, zoals bijvoorbeeld in februari 1897, toen ze met Trixie een nieuwe jas ging kopen in Bond Street.⁴³ Als vrouw uit de bourgeoisie was het niet zo verwonderlijk om vaak in West End te winkelen. Rappaport schreef dat dit district gericht was op het aantrekken van de bourgeois vrouw en dat het van een gerespecteerde vrouw verwacht werd dat zij dol was op West End.⁴⁴ Ook hierin leek Maud representatief voor het dominante discours uit de historiografie. Ook zij zag West End schijnbaar als centrum. Dat zij echter de keuze had om de ene keer naar Bond Street te gaan, maar de andere keer koos voor Portobello Lane, suggereert dat Maud vrije keuze had in waar ze heen ging, en dus een relatief brede reikwijdte had. Het stond haar vrij om verschillende winkelgebieden te frequenteren, niet enkel die rondom haar huis.

---

⁴⁰ Fraser, *Maud*, 162.

⁴¹ Rappaport, *Shopping for pleasure*, 110.

⁴² Fraser, *Maud*, 163.

⁴³ *Ibidem*, 182. Ook de eerdergenoemde winkeluitjes van december 1893 en maart 1895 vonden in Bond Street plaats.

⁴⁴ Rappaport, *Shopping for pleasure*, 4.

Alhoewel Maud nooit tijdstippen noemde en voornamelijk praatte over ‘today’, in plaats van dat zij dagdelen gebruikte, valt er toch te concluderen dat haar leven zich voornamelijk overdag afspeelde. De evenementen die ze beschreef vinden namelijk typerend overdag plaats. Zo ging de familie in april 1892 een dagje naar de dierentuin.⁴⁵ Ook ging Maud regelmatig naar cricketwedstrijden bij de Lord’s Cricket Grounds, zoals in juli 1893.⁴⁶ Hoewel het maar zelden gebeurde dat ze ’s avonds op pad ging, is het opvallend dat Maud altijd benoemde dat ze gezelschap had als dit wel zo was. Een sprekend voorbeeld hiervan is de passage van december 1894. De familie was die avond uitgenodigd voor een feest bij Prince’s Hall, maar Jim kon niet aanwezig zijn. Maud stelde voor om niet te gaan, maar Jim zei dat het goed was. Ze weidde daarna een hele passage aan een beschrijving van hoe ze met spoed een ‘gentleman’ moest vinden die haar, Lily en Trixie kon begeleiden naar het feest.⁴⁷ Dat Maud het hele feest wilde overslaan omdat Jim niet mee kon, gepaard met het feit dat zij gehaast een nieuwe partner moest vinden om te gaan, impliceert dat Maud ’s nachts niet alleen over straat wilde lopen. Hierin handelde zij naar het normatieve discours dat volgens Joachim Schlör opgezet was in de negentiende eeuw: vrouwen uit de gegoede burgerij hadden na zonsondergang niets meer op straat te zoeken, al helemaal niet als zij niet begeleid werden door een man. Vrouwen die alleen over straat liepen werden meestal aangezien voor prostituees.⁴⁸ Door vooral overdag te leven en ’s nachts enkel onder begeleiding buiten te komen, handelde Maud conform wat er van haar verwacht werd als bourgeois vrouw, of liet zich in ieder geval beïnvloeden door de norm. Het is opvallend dat Maud ook hier weer precies binnen het dominante discours uit de historiografie past.

De variatie die bestond in Mauds routine en de plaatsen in Londen waar zij kwam, ontbrak in het sociale aspect van haar dagelijks leven. Zij werd altijd vergezeld door iemand van de familie, specifiek haar stiefdochters. Dit is te zien aan de hoeveelheid keren dat Lily in het dagboek vermeld werd. Maud deed vrijwel alles met Lily, die haar zelfs hielp de planten water te geven – zoals in het dagboek in november 1892 vermeld stond.⁴⁹ Ook Trixie werd regelmatig in het dagboek genoemd, zoals wanneer Maud met haar bloezen ging leren maken in maart 1894.⁵⁰ Jim was daarentegen relatief afwezig in haar dagboek. De enige dagboekpassage waarin ze met zijn tweeën op pad waren in Londen was van juni 1894, toen ze een nieuw huis aan het zoeken waren.⁵¹ Dat zij weinig samen deden duidt op een *gegenderde* structuur binnenshuis. Deborah Simonton beschreef hoe het sociale leven van mannen vooral buitenshuis plaatsvond, terwijl dat van vrouwen zich juist binnenshuis afspeelde.⁵² Maud ging dan bijvoorbeeld wel veel winkelen, maar zij was voornamelijk thuis. Jim was overdag vaak aan het werk en ’s avonds in een van de herenclubs waar hij lid van was te vinden. Toch zou beargumenteerd

---

⁴⁵ Fraser, *Maud*, 126.

⁴⁶ Ibidem, 137. Een ander voorbeeld staat in de dagboeknotitie van juli 1895.

⁴⁷ Ibidem, 156.

⁴⁸ Schlör, *Nights in the big city*, 169 en 170.

⁴⁹ Fraser, *Maud*, 130.

⁵⁰ Ibidem, 146.

⁵¹ Ibidem, 148.

⁵² Simonton, *The Routledge history handbook of gender and the urban experience*, 3.

kunnen worden dat deze *gendering* relatief was. Jim was namelijk wel vaak aanwezig bij uitjes met het gezin. Zo ging de familie in mei 1895 picknicken in Hampton Court.⁵³ Historicus John Tosh stelde in zijn werk *A man's place* dat mannen wel degelijk een rol hadden binnen het huishouden en dat beide ouders verantwoordelijk waren voor de opvoeding van de kinderen.⁵⁴ Volgens het dagboek van Maud was Jim betrokken bij het gezin en aanwezig bij familie-uitjes, wat impliceert dat de sferen niet helemaal gescheiden waren. Tosh stelde overigens ook dat er sprake was van een normatief discours in de negentiende eeuw en dat dit geen harde regels waren. Toch handelde het gezin van Maud ook hier conform die normen. Alles bij elkaar genomen, lijkt het dat Maud typerend was voor een vrouw uit de bourgeoisie. Hiermee ondersteunt ze dus het historiografisch discours.

Lady Mary Monkswell, de aristocrate

Het derde dagboek dat voor dit onderzoek is geanalyseerd is dat van Lady Mary Monkswell. Lady Monkswell werd in 1849 geboren als Mary Hardcastle. Ze trouwde op 21 augustus 1873, toen ze 23 jaar was, met Sir Robert Collier – Bob in het dagboek – en ging met hem wonen in zijn ouderlijk huis op 104 Eaton Square in het rijke Belgravia.⁵⁵ Vijf jaar later verhuisde de familie naar 7 Chelsea Embankment.⁵⁶ Deze straat, gelegen aan de noordkade van de Thames, was eveneens een rijk stuk Londen.⁵⁷ De Colliers waren dus significant welvarend. Het echtpaar bleef bij de ouders van Bob wonen tot hun overlijden in 1886. Dat is ook het moment waarop Bob toetrad tot de House of Lords als de nieuwe Lord Monkswell en Mary Lady Monkswell werd.⁵⁸ Hun rijkdom blijkt uit hoe vaak het paar op reis ging. Ze hadden kennissen verspreid over heel Engeland en Europa en zochten deze regelmatig op.

Het dagboek van Lady Monkswell is uitgegeven door haar jongste zoon Eric in 1944. Hij heeft een selectie van dagboekfragmenten gemaakt, wat betekent dat de versie die ik heb gelezen niet compleet is. De opbouw van het dagboek gaat per jaar, waar per maand een aantal dagen zijn uitgekozen om een inkijk te geven in het leven van Lady Monkswell. Dit maakt het, net als bij Maud Berkeley, moeilijk om precies te achterhalen waar Lady Monkswell zich zoal mee bezig hield. Wel zijn in de geselecteerde passages uitgebreide en gedetailleerde beschrijvingen van bepaalde evenementen te vinden. De dagboekfragmenten die haar zoon heeft geselecteerd zijn dus vermoedelijk gekozen omdat deze het best representeren hoe hij zijn moeder zag. Lady Monkswell schreef relatief weinig over haar

---

⁵³ Fraser, *Maud*, 164. Ook was Jim aanwezig bij het dierentuinuitje van april 1892 en het schaatsen in Kensington Gardens van januari 1893.

⁵⁴ John Tosh, *A man's place. Masculinity and the middle-class home in Victorian England* (New Haven en Londen 2007) 4.

⁵⁵ Belgravia is op de kaart van Charles Booth gecategoriseerd als erg welvarend. Zie Charles Booth, *Maps descriptive of London poverty, 1898-9* (London School of Economics & Political Science: <https://booth.lse.ac.uk/map/16/-0.1276/51.5056/100/0>). Geraadpleegd op 11 juni 2022.

⁵⁶ Eric C.F. Collier (ed.), *A Victorian diarist. Extracts from the journals of Mary, Lady Monkswell 1873-1895* (Londen 1944), 43.

⁵⁷ Ook Chelsea Embankment is gecategoriseerd als erg welvarend. Zie Charles Booth, *Maps descriptive of London poverty, 1898-9* (London School of Economics & Political Science: <https://booth.lse.ac.uk/map/16/-0.1276/51.5056/100/0>). Geraadpleegd op 11 juni 2022.

⁵⁸ Collier, *A Victorian diarist*, vii.

eigen gevoelens en voornamelijk over kenmerken van de mensen om haar heen. Zo beschreef ze in de dagboeknotitie van 15 februari 1874 een feest bij iemand die ze enkel Mrs. M noemde, waar ze nog nooit ‘so many ugly people’ had gezien.⁵⁹

Net als bij Maud kwam er in het dagboek van Lady Monkswell met regelmaat een bepaald soort activiteit terug. In bijna alle passages had Monkswell het over een etentje of een feestje dat ze had bijgewoond. In een van deze notities, gedateerd 28 juni 1890, was ze bijvoorbeeld naar een diner geweest bij de burens, Lord en Lady Ripon. In deze notitie noemde ze de namen van alle aanwezigen, tussen wie ze aan tafel zat en welke anekdotes er verteld werden.⁶⁰ Een voorbeeld van een feest waar ze naartoe ging, staat in de dagboekpassage van 17 april 1874. Op deze dag ging ze naar de Lefevres, een koppel waar ze regelmatig bij op bezoek kwam. Ze schreef in haar dagboek over de kleren die de dames droegen en dat door de gasten een toneelstuk werd opgevoerd en werd gezongen.⁶¹ Hoewel er niet gezegd kan worden dat zij elke avond een feestje had, is, zelfs met de beperkte selectie aan dagboekpassages, wel met zekerheid te zeggen dat dit regelmatig gebeurde.

Uit de geselecteerde dagboekfragmenten valt op te maken dat het dagelijks leven van Mary gevarieerder werd nadat ze Lady Monkswell was geworden. Vanaf dit moment ging ze bijvoorbeeld regelmatig naar een samenkomst in de Drawing Room in Buckingham Palace. De eerste samenkomst waar ze bij was, vond plaats op 26 februari 1889. Deze dagboekpassage is beduidend langer dan gebruikelijk, omdat ze deze keer ook vooral focuste op haar eigen emoties. Ze schreef:

‘I started at 12.45, & had a most miserable long wait in the brougham in Buckingham Palace Road getting colder & colder. Directly I got into the Palace I was all right as I fell straight into the arms of Lady Midleton & Edith Brodrick, & not only was kindly taken care of by them but much enjoyed their pleasant society. [...] There must have been 500 women there, & all in these gorgeous clothes, jewels & such bouquets. [...] When I got up to the Throne Room at last I made 3 curtsies – to the Princess of Wales, Princess Christian & another for the young Princess to divide between them. I then backed out & made the very best of my way home.’⁶²

Het is ongewoon voor Lady Monkswell om uit te weiden over haar eigen emoties, wat impliceert dat deze gebeurtenis indruk op haar had gemaakt. Opvallend is dat de volgende instantie waarop ze een uitstapje naar de Drawing Room beschreef, op 16 mei 1892, ze een stuk compacter schreef. Ze schreef nog steeds met wie ze daar sprak, maar minder over haar eigen gevoelens.⁶³ Dit suggereert dat ze het een stuk minder spannend vond. Uit de beschrijving van de feestjes en de bijeenkomsten in Buckingham

---

⁵⁹ Collier, *A Victorian diarist*, 10.

⁶⁰ Ibidem, 164 en 165. Lady Monkswell weidde ook significant uit over etentjes waar ze was geweest in de notities van onder andere 7 maart 1874, 24 maart 1874, 25 juni 1885 en 2 juli 1887.

⁶¹ Ibidem, 12. Andere feesten waar ze uitgebreid over schreef staan in de notities van onder andere 11 juli 1873, 1 mei 1877, 6 februari 1878 en 15 mei 1889.

⁶² Ibidem, 148.

⁶³ Collier, *A Victorian diarist*, 206.

Palace is te concluderen dat Lady Monkswell dus meer focuste op anderen en vrij weinig vertelde over haar eigen emoties, tenzij ze voor het eerst ergens kwam.

Lady Monkswells relatie tot de (stedelijke) ruimte waarbinnen ze zich bewoog vertoonde gelijkenissen met die van Ernest Baker. Net als de scholier beschreef ze de stad als een verzameling van locaties waar zij kennissen en bekende instituten kon vinden. Als zij een huis bezocht, dan noemde ze enkel de naam van de man des huizes, de naam van de vrouw werd vaak verderop in de notitie in het voorbijgaan genoemd. Zo schreef ze op 23 maart 1886 bijvoorbeeld over een etentje ‘at the Stewart Hodgsons’.⁶⁴ Ook op 2 juli 1887 schreef ze een dergelijk iets toen ze vertelde over het diner ‘at the Henry Dickens’ en op 15 mei 1889 had ze een diner ‘at the George Trevelyans’.⁶⁵ De reden dat Lady Monkswell de naam van de man vaak gebruikte, was vermoedelijk omdat de man in de publieke kringen vaak bekender was dan zijn vrouw, die de privé sfeer beheerde. Ze noemde de namen van instituten enkel als deze zich in de publieke ruimte bevonden, zoals Buckingham Palace, Lyceum Theatre en het House of Parliament. Dit is echter niet heel verwonderlijk, aangezien dit de namen van deze locaties zijn. Het is opvallend dat er nu twee dagboeken besproken zijn waarvan de schrijver een persoonlijke relatie met de stad had en Londen indeelde aan de hand van mensen en niet instanties, en dat dit twee figuren waren van hele andere leeftijden en sociale klassen. Dit impliceert wederom dat het te simpel is om enkel naar krantenartikelen te kijken bij onderzoek naar Londen. De indeling en relatie die in deze bronnen beschreven werd, is wezenlijk anders dan die in sommige dagboeken.

De beweegruimte van Lady Monkswell was ontzettend groot. Aan de hand van de geselecteerde dagboekpassages lijkt het of ze nooit tweemaal op dezelfde plaats kwam. Vrijwel elk feestje waar zij aanwezig was, werd georganiseerd door een naam die in het dagboek verder niet meer voorkwam. Het is natuurlijk mogelijk dat dit komt door de selectie die Collier heeft gemaakt, die wellicht wilde laten zien wat voor een brede sociale kring zijn moeder had. In dit geval is het dan logisch dat hij passages waarin Lady Monkswell meerdere keren bij dezelfde mensen kwam, weglaat. Desalniettemin blijkt uit de selectie nog steeds dat Monkswell op veel verschillende plaatsen in Londen kwam, zelfs meer dan de andere dagboekauteurs. Hoewel Maud bijvoorbeeld over de complete span van haar dagboek op talloze plekken in Londen kwam, bezocht Lady Monkswell in een week al zeven verschillende huishoudens. De culturele uitstapjes die zij maakte vonden tevens in steeds wisselende locaties plaats. Zo bezocht ze de Royal Albert Hall op 7 mei 1877 voor een voorstelling van Wagner.⁶⁶ Voor de voorstelling van *Much ado about nothing* op 9 december 1882 ging ze echter naar het Lyceum Theater.⁶⁷ Een mogelijke verklaring voor de bredere reikwijdte van haar sociale leven in vergelijking met die van bijvoorbeeld Ernest kan simpelweg liggen in het feit dat ze ouder is en dus meer controle heeft over haar eigen dagindeling. Daarnaast had ze meer tijd voor uitstapjes. Dit was voornamelijk voordat ze de titel

---

⁶⁴ Ibidem, 125.

⁶⁵ Ibidem, 140; Ibidem, 149.

⁶⁶ Ibidem, 23 en 24.

⁶⁷ Ibidem, 102 en 103.

van Monkswell erfde, omdat haar schoonmoeder toen nog verantwoordelijk was voor het huishouden. Daarnaast schreef ze in een overzicht van haar leven zoals dat in 1880 was dat ze genoot van de luxe een huishoudster te hebben.⁶⁸ Met een hoofdhuishoudster hoefde ze zich zelf niet bezig te houden met het personeel en het huishouden, dit werd voor haar gedaan. Hoewel iemand als Maud ook inwonend personeel had, had zij geen hoofdhuishoudster, waardoor zij nauwer betrokken was bij het runnen van het huishouden en hier dus meer tijd aan moest spenderen.

Hoe laat Lady Monkswells dagen precies begonnen is nauwelijks te achterhalen aan de hand van het dagboek. Dit omdat ze vrijwel nooit tijden noemde. De enige uitzonderingen hierop waren speciale evenementen, zoals een treinreis, een vakantie, of het jubileum van koningin Victoria, wat plaatsvond op 21 juni 1887. In de dagboekpassage over deze dag benoemde ze duidelijk dat ze om negen uur 's ochtends opstond.⁶⁹ Dit is echter niet representatief, omdat het jubileum van Victoria geen regelmatige gelegenheid was. Lady Monkswell was overdag wel vaak op pad. Zo ging ze vaak naar de Slade School of Fine Art, waar ze kunstlessen volgde. Ook de samenkomsten in Buckingham Palace of de vergaderingen in het House of Lords die ze soms bijwoonde vonden overdag plaats. Een uitzondering is het Queen's Ball van 10 juli 1891, wat in de avond plaatsvond.⁷⁰ Dit is in de beschikbare passages de enige keer dat ze 's avonds in het koninklijk paleis was.

Lady Monkswells sociale leven, zoals dat in haar dagboek werd beschreven, speelde zich echter voor een erg groot deel 's avonds af, wanneer zij naar een feest of diner ging. Dit is het tegenovergestelde van het leven van Maud, die slechts op uitzondering 's avonds buitenshuis trad. In alle dagboekpassages waarin Lady Monkswell schreef over een diner of feest, benoemde ze altijd nadrukkelijk dat het 's avonds plaatsvond. Ze verplaatste zich dan altijd met de koets. Ze schreef in het eerdergenoemde levensoverzicht van 1880 dat ze met regelmaat de koets van de familie mocht gebruiken om zich door de stad te verplaatsen.⁷¹ Als alternatief had Monkswell ook met de bus kunnen gaan. Rappaport schreef echter in *Shopping for pleasure* dat er een taboe was op vrouwen die met het openbaar vervoer door de stad reisden. Zij zouden zichzelf in gevaar brengen door tussen vreemde mannen te gaan zitten.⁷² Het zou daarom niet gek zijn als Lady Monkswell, die als aristocrate juist gerespecteerd werd en toch al in het bezit was van een koets, ervoor koos om niet via het openbaar vervoer te gaan. De andere dagboekschrijvers hadden geen privékoets en waren daarom sneller gedwongen te lopen of de bus te pakken. Het feit dat Lady Monkswell 's avonds nooit alleen was, speelde waarschijnlijk ook een rol bij haar keuze om dan de deur uit te gaan. Bob ging altijd mee naar de diners en feestjes die ze in haar dagboek beschreef. Hierin leek zij dus ook te handelen naar het normatieve discours dat Schlör beschreef.⁷³ Onder begeleiding van haar man kon zij over straat in het donker, zonder dat ze het gevaar

---

⁶⁸ Collier, *A Victorian diarist*, 45.

⁶⁹ Ibidem, 135 en 136.

⁷⁰ Ibidem, 191.

⁷¹ Ibidem, 44.

⁷² Rappaport, *Shopping for pleasure*, 123.

⁷³ Schlör, *Nights in the big city*, 169 en 170.

liep dat haar moraal aangetast zou worden. Ook hier moet opgemerkt worden dat er maar een select aantal dagboekpassages beschikbaar zijn. Het kan dus zijn dat Lady Monkswell in andere perioden van haar leven voornamelijk overdag dingen ondernam. Er valt echter in de wel beschikbare informatie niet te ontkennen dat ze erg vaak over de activiteiten 's avonds schreef, wat suggereert dat het een belangrijk deel van haar leven betrof.

In de fragmenten had Lady Monkswell het bijna altijd over het gezelschap van anderen. Eén van de mensen die ze vaak zag was haar echtgenoot, Bob. Lord en Lady Monkswell waren vrijwel altijd samen op een diner of feestje. Ze ging zelfs mee naar het House of Lords als ze het onderwerp van het debat interessant vond. Dit gebeurde zo vaak, dat ze vanaf de dagboeknotitie van 7 maart 1874 – nog geen jaar na hun huwelijk – stopte met expliciet benoemen dat Bob ergens bij was. Ze sprak dan nog enkel over 'we'.⁷⁴ In dit aspect week het echtpaar af van de normen die volgens het huidige discours waren opgezet in de negentiende eeuw. De gescheiden sferen die Deborah Simonton in haar hoofdstuk omschreef waren grotendeels afwezig in het dagboek van Lady Monkswell, aangezien zij toch ook met regelmaat in de publieke ruimte trad. Dit wil echter niet zeggen dat Lady Monkswell nooit alleen was. Ze trok vaak alleen naar de Slade School en Bob was ook niet bij de samenkomsten in Buckingham Palace. Volgens haar dagboek is het niet per se ongewoon dat ze alleen ergens heen ging en komt een zin die start met 'I' minstens zo vaak voor als een zin die begint met 'we'. Dit is ook een indicatie van de relatieve gescheiden sferen waar Tosh over schreef: op sociaal vlak deden zij vaak dingen samen, maar Bob werkte overdag en Lady Monkswell niet.

Charles Compton, de schilder en ambtenaar

Het laatste dagboek uit dit onderzoek is van Charles Compton, geboren in 1828. Charles was een geboren en getogen Londenaar en kwam van een familie van bierbrouwers. Hij was enorm kunstzinnig en was door zijn ouders daarom op zijn zeventiende naar de Royal Academy School gestuurd om zijn kunst te perfectioneren.⁷⁵ Na zijn schooltijd kwam hij er echter achter dat kunstenaar een vrij onzeker beroep was, waardoor hij zichzelf gedwongen voelde een baan te zoeken. Dit is hoe hij een ambtenaar bij het War Office van Engeland werd.⁷⁶ Hij trouwde in 1860, op 32-jarige leeftijd, met Elizabeth Green en kreeg met haar acht kinderen. In 1869 sloot the Royal Dockyard in Woolwich en werd het War Office daarheen verplaatst. Op het terrein werden woningen gebouwd, het Terrace, waar Charles met zijn gezin kwam te wonen. In het dagboek staat nergens waar hij hiervoor verbleef. Hij bleef in het Terrace tot zijn plotselinge overlijden in 1884 aan bronchitis.⁷⁷ Hoewel het adres niet op de Charles Booth kaart te vinden is, lijkt het er wel op dat de Comptons enigszins welvarend waren. Ze hadden in ieder geval geld

---

⁷⁴ Collier, *A Victorian diarist*, 11.

⁷⁵ Eunice H. Turner (ed.), *The diary of Charles Compton, artist and civil servant (1828-1884)* (Ilfracombe 1980), 8.

⁷⁶ *Ibidem*, 10.

⁷⁷ *Ibidem*.

genoeg voor één inwonende huishoudster, Hannah. Verder schreef Charles in zijn dagboek echter nooit over uitstapjes met het gezin of vakanties. Dit suggereert dat het gezin comfortabel was, maar niet zo rijk als bijvoorbeeld Maud of Lady Monkswell. Charles was erg religieus en God speelde een grote rol in zijn leven, zo dankte hij God voor alles wat goed ging. Dit gebeurde bijvoorbeeld op 31 januari 1882 tijdens de afsluiting van de maand: hij dankte God ‘for the peace, joy and happiness’ die hij van ‘God’s mercy’ had mogen ontvangen.⁷⁸

Het dagboek dat uitgegeven is, liep van januari tot december 1882. Charles schreef elke dag in zijn dagboek en geen van deze passages is er uitgehaald, wat betekent dat het een compleet werk is. Dit maakt het makkelijker om een idee te krijgen van waar Charles zich zoal mee bezig hield. De dagboek aantekeningen verschilden per dag van lengte, tussen de drie regels en hele pagina. De ene dag schreef hij heel compact, zoals op 14 april. In deze passage stond enkel geschreven dat hij zich niet zo ziek meer voelde als de dag ervoor en dat hij begonnen was aan een nieuw boek – een passage die in totaal slechts twee zinnen omvatte.⁷⁹ Net als de andere auteurs, schreef hij echter uitgebreider als hij iets bijzonders had meegemaakt. Wel verschilt het dagboek met dat van Maud en Lady Monkswell in dat hij in deze passages niet zozeer over zijn gevoelens schreef, maar simpelweg meer opnoemde, omdat hij meer had gedaan. Een goed voorbeeld hiervan is de passage van 8 januari, een zondag, waarin hij schreef dat hij naar de kerk ging, een lezing gaf op de *Young Men’s Christian Association (YMCA)*, bezoek had ontvangen voor thee en in de avond had geschilderd en gelezen.⁸⁰ Deze dagboekpassage is slechts een opsomming en bevat weinig details over hoe hij deze dag ervaarde, maar was toch een hele pagina lang. Dit was zeldzaam voor hem.

Het leven dat Charles omschreef in zijn dagboek was ontzettend routineus. Vrijwel elke dag beschreef hij dezelfde activiteiten. De voornaamste van deze dagelijkse praktijken was zijn werk. Dit was zo eentonig, dat hij notities over zijn werk meestal begon met ‘to business as usual.’⁸¹ Charles ervaarde de gebruikelijke gang van zaken als een sleur. Hij schreef niet vaak over zijn gevoelens, maar zei op 15 mei: ‘To business as usual; the entry that I always have to make though sometimes I do long for a little change.’⁸² Deze uitspraak gepaard met de beknopte beschrijving van zijn werkdagen impliceert dat hij niet tevreden was met zijn werksituatie. Buiten zijn werk om schilderde hij dagelijks. Zo begon hij aan het schilderij ‘Dolce Far Niente’ op 3 januari en werkte hij hier de rest van het jaar elke avond aan.⁸³ Na het schilderen, las hij vaak. Dit deed hij snel, waardoor hij vaak maar een week over een boek deed.

---

⁷⁸ Turner, *The diary of Charles Compton*, 33.

⁷⁹ Ibidem, 61.

⁸⁰ Ibidem, 25.

⁸¹ Ibidem, 22. Andere voorbeelden van passages die hij met deze zin begon, zijn die van 21 februari, 22 mei, 16 september en 11 december.

⁸² Ibidem, 67.

⁸³ Ibidem, 22 en 23. Hij benoemde ‘Dolce Far Niente’ onder andere in de notities van 6 januari, 7 september, 12 september en 28 december.

Wat betreft Charles' relatie tot de (stedelijke) ruimte waarin hij zich bewoog, leek hij erg veel op Ernest. Charles noemde in zijn dagboek nooit de naam van straten of wijken. Hij noemde enkel ooit de naam van de YMCA waar hij vaak naartoe ging. Zelfs het ministerie waar hij werkte, wat een instituut is, noemde hij enkel 'the office.' Charles is wederom een auteur wiens relatie tot de stedelijke ruimte weinig overeenkomt met het beeld dat binnen de historiografie van Londen bestaat. Ook hij ziet de stad meer als een samenkomst van een aantal locaties die hij frequenteerde, wat beduidend anders is dan het type bron waar bijvoorbeeld Walkowitz zich op baseerde.

Charles noemde vermoedelijk zo weinig namen, omdat hij maar een kleine cirkel had waar hij zich in bewoog. Hij kwam, als zijn dagboek enige indicatie is, op weinig andere plaatsen dan zijn werk, huis, kerk of de YMCA. Zowel zijn huis als zijn werk bevonden zich in de Royal Dockyard in Woolwich, waardoor hij deze wijk ook niet vaak hoefde te verlaten.⁸⁴ In zijn beperkte reikwijdte leek hij eveneens erg veel op Ernest, die ook niet verder kwam dan zijn school en hier en daar een winkel. Dit zou verklaard kunnen worden door de routineuze aard van zijn dagen. Als hij elke dag naar kantoor moest om te werken, dan had hij ook niet de tijd of vrijheid om uitstapjes te maken. Opvallend genoeg kwamen enkele centrale locaties uit de literatuur niet voor in Charles' dagboek. Hij schreef nergens over bijvoorbeeld West End, Soho, of Oxford Street. Hierin week hij dus af van het beeld dat Rappaport en Walkowitz schetsten van West End. Aangezien zijn dagboek slechts een jaar spande, kan het zijn dat hij in 1882 toevallig niet bij deze locaties is geweest, maar zelfs dan duidt het erop dat het centrum van zijn leven in Woolwich was, en niet in West End. Ook met Charles als voorbeeld kunnen er dus vraagtekens geplaatst worden bij het dominante discours over negentiende-eeuws Londen.

Het leven van Charles zoals dat beschreven werd in zijn dagboek, speelde zich voornamelijk overdag af. Hij noemde nooit tijdstippen, maar noemde wel vaak dat hij 's ochtends vroeg uit bed kwam. Zo schreef hij op 26 september, zijn verjaardag, dat hij vroeg wakker werd voor zijn 'usual moment of quiet self-reflection' en dat hij 'once again committed to the safe-keeping of the Lord.'⁸⁵ Ook op zondagen, zoals die van 22 oktober, schreef hij dat hij vroeg uit bed kwam voor zijn moment van zelfbezinning.⁸⁶ Uit zijn dagboek is dus duidelijk af te leiden dat hij met regelmaat vroeg uit bed kwam om zijn dag te beginnen. Daarnaast ging hij regelmatig vroeg naar bed. Het is niet duidelijk hoe laat, omdat hij ook deze tijd nooit noemde. Hij schreef op 26 april echter:

'To office as usual, but felt all morning in such dreadful pain that I went to bed directly after dinner. The thorough rest, thank God, refreshed me and I woke all right in the morning.'⁸⁷

---

⁸⁴ Turner, *The diary of Charles Compton*, 10.

⁸⁵ *Ibidem*, 104.

⁸⁶ *Ibidem*, 110.

⁸⁷ *Ibidem*, 63. Andere dagboekpassages waarin Charles schreef dat hij vroeg naar bed ging zijn onder andere die van 17 februari, 17 maart en 9 juli.

Charles had naar eigen zeggen een zwakke gezondheid. Hij schreef op 7 juli dat hij het gevoel had dat zijn ‘earthly house of this tabernacle is decaying.’⁸⁸ Door zijn slechte gezondheid was hij snel moe en waren zijn dagen dus ook niet lang. Als hij wel ’s avonds iets ondernam, dan was dit vaak schilderen of lezen. Hij kwam in de avond niet buiten, als zijn dagboek te geloven is. Dit is in lijn met de argumentatie van Beaumont in *Nightwalking*, namelijk dat de normen die Schlör beschreef ook voor respectabele mannen golden en dat zij ook geassocieerd werden met criminelen als zij ’s nachts alleen buiten waren.⁸⁹ Als iemand met een functie binnen het War Office en redelijk wat welvaart, is het niet verwonderlijk dat Charles als respectabele man ’s nachts niet op straat wilde zijn. Hiermee leek hij zich, al dan niet bewust, te gedragen conform deze normen en past hij dus binnen het narratief van Londen dat op het moment dominant is.

Charles spendeerde het merendeel van zijn tijd met zijn familie. Zo nam hij op 20 februari zijn zoon Edward mee naar een YMCA bijeenkomst.⁹⁰ Ook nam hij het jongste kind, Jimmy, op 18 februari mee op een korte wandeling door het park.⁹¹ De hoeveelheid activiteiten die hij met zijn familie ondernam impliceren dat hij graag met zijn gezin op pad was. Hoewel hij veel in de ik-vorm schreef, noemde hij vaak wel expliciet dat een van zijn kinderen bij hem was. Met zijn vrouw deed hij niet veel bijzonders. De enige keren dat hij in zijn dagboek zei dat hij iets met Elizabeth had gedaan, was wanneer zij bezoek hadden. Het bezoek van de familie Connolly van 31 augustus is hier een goed voorbeeld van. In deze notitie noemde hij Elizabeth bij naam en benoemde hij dat zij aanwezig was bij het bezoek.⁹² Ook binnen de familie van Charles leek er dus sprake te zijn van de gescheiden sferen waar Simonton over schreef. Charles was het grootste gedeelte van de week op zijn werk en dus actief binnen de publieke sfeer. Hoewel hij weinig uitweidde over waar Elizabeth zoal mee bezig hield, was zij vrijwel nooit bij hem. Hierin handelden zij dus ook conform normen die volgens Simonton in de negentiende eeuw dominant werden. Zij passen ook hierin dus binnen het narratief uit de historiografie.

Conclusie

Het dominante historiografisch discours omtrent negentiende-eeuws Londen is in dit onderzoek getoetst. In de dagboeken van Ernest, Maud, Lady Monkswell en Charles heb ik ten eerste gekeken naar hun relatie tot de stedelijke ruimte waarin zij bewogen. De brontypes die voor het eerder onderzoek gebruikt zijn, delen Londen in aan de hand van haar districten. Het probleem hiermee is dat het beeld van de stad zakelijk en onpersoonlijk wordt. Als Londenaren zoals Ernest, Lady Monkswell en Charles enige indicatie waren, deelden zij Londen op een veel persoonlijkere manier in. Dit betekent dat vervolgonderzoek wellicht beter kan focussen op individuele ervaringen, in plaats van een generalisering op basis van officiële documenten.

---

⁸⁸ Turner, *The diary of Charles Compton*, 79.

⁸⁹ Beaumont, *Nightwalking*, 4.

⁹⁰ Turner, *The diary of Charles Compton*, 42.

⁹¹ *Ibidem*, 41.

⁹² *Ibidem*, 98.

Door te kijken naar de persoonlijke relatie met de stad heb ik de dagboekauteurs op verschillende locaties in Londen kunnen plaatsen. Aan de hand van de locaties die de dagboekauteurs frequenteerden, kan ik concluderen dat de focus die binnen de onderzoeken van bijvoorbeeld Judith Walkowitz en Erika Rappaport vooral op het West End gericht is, disproportioneel is. Maud en Lady Monkswell kwamen inderdaad met veel regelmaat in West End en aan de manier waarop Ernest het district beschreef, is te zien dat het wel degelijk een centrum was. Maar het was geen plaats waar iedereen in Londen zomaar kwam. Voor Ernest was dit een bijzonder uitstapje, waar hij in zijn dagboek veel over kon schrijven. Charles is gedurende de periode van zijn dagboek überhaupt niet in West End gekomen. Vervolgonderzoek zou dus eigenlijk meer moeten focussen op andere wijken en districten van de stad. Het feit dat specifiek Maud regelmatig in West End ging winkelen, valt wel in lijn met de mening van Rappaport, die stelde dat dit district erop gericht was om zo veel mogelijk vrouwen uit de burgerij aan te trekken.

Bij het overzicht van de literatuur over het nachtleven van Londen worden door de analyse van deze dagboeken ook kanttekeningen gezet. Er is disproportioneel veel aandacht voor het nachtleven van Londen, maar drie van de vier auteurs kwamen 's nachts nagenoeg niet buiten. Dit plaatst deze grote aandacht in perspectief. Er mag ter compensatie meer onderzoek naar het dagleven gedaan worden, omdat dit toch het moment is waarop de meeste Londenaren schijnbaar actief zijn. Daarentegen wordt het normatieve discours dat door Joachim Schlör en later Matthew Beaumont centraal gesteld is, kracht bijgezet door de bevindingen van mijn analyse. Het idee dat de nacht een gevaarlijke plaats was waar respectabele mensen niet zomaar kwamen, leek door de dagboekauteurs ondersteund te worden. Ernest schreef bijvoorbeeld in zijn dagboek dat het te gevaarlijk was voor kinderen om laat in de avond nog buiten te lopen en Maud en Lady Monkswell gingen als respectabele vrouwen nooit zonder man de straat op. Ook Charles ging 's avonds nooit naar buiten. Hoewel het enkel normen waren die in de negentiende eeuw ontstonden, nooit harde regels, bleken het wel normen die aanhang kregen van de dagboekauteurs. In dit geval bekrachtigen mijn bevindingen het narratief dus wel.

De dagboeken van de auteurs lijken ook conform te lopen aan de gendernormen die volgens het historiografisch discours in de Victoriaanse tijd. Hoewel geen enkele auteur expliciet schreef over een scheiding van sferen, handelden ze onbewust wel naar de normen die auteurs als Deborah Simonton benoemen in hun werken. Zo ging Ernest vaak met zijn broers en vader klusjes doen rondom het huis, terwijl zijn zussen met hun moeder mee gingen naar diners. Lady Monkswell vermaakte zich overdag met kunstlessen terwijl Bob aan het werk was en hoewel Charles nergens schreef wat zijn vrouw precies deed, was het wel duidelijk dat zij niet bij hem was. Het is opvallend dat Maud, die in elk opzicht een typisch voorbeeld was van de Victoriaanse vrouw uit de burgerij zoals de historiografie die beschrijft, wel regelmatig met haar man optrok. Hierin paste zij toch beter bij de relatieve gescheiden sferen die John Tosh beschreef: haar man werkte en zij leidde het huishouden, maar ze waren allebei bij de opvoeding van de kinderen betrokken en waren regelmatig samen met hen op pad.

Al met al lijkt het dat de dagboeken uit dit onderzoek voornamelijk kanttekening zetten bij de aspecten van het discours die het overwicht hebben. West End en het nachtleven worden disproportioneel veel onderzocht terwijl de dagboeken impliceren dat veel Londenaren niet vaak in de West End kwamen en vooral overdag leefden. Daarentegen worden de negentiende-eeuwse normatieve discourses die door historici centraal zijn gezet door de auteurs uit de dagboeken wel gevolgd. In dat opzicht zijn de schrijvers typische Victorianen.

Onderzoek naar dagelijkse praktijken door middel van dagboeken blijft lastig. Zoals ik in mijn inleiding al aangaf, is het moeilijk om een generalisatie uit een dagboek te trekken. Als ik dit wel had willen doen, had ik mijn bronnencorpus moeten vergroten. Het is wel zo dat een onderzoek naar individuele ervaringen geschikt is om kanttekening te zetten bij een historische consensus. De methode van Van den Heuvel is hierbij ontzettend nuttig geweest. Door te zoeken naar activiteiten in dagboeken en deze structureel te categoriseren, heb ik een overzicht gecreëerd dat makkelijk te lezen en te analyseren is, waardoor ik veel uit het bronmateriaal heb kunnen halen. Het nut van deze methode is daarmee vergroot en ik hoop dat andere historici het werk van Van den Heuvel ook als inspiratie gaan gebruiken. Op deze manier kan onderzoek naar dagelijkse praktijken zoals in de nieuwe historiografische traditie van Peter Andersson verder voortgezet worden. In vervolgonderzoek zou ik dan nog meer willen focussen op de routineuze aard van sommige activiteiten. Het is namelijk opvallend dat het leven dat de mannen (Ernest en Charles) beschreven veel meer volgens een routine liep dan dat van de vrouwen (Maud en Lady Monkswell).

Bibliografie

Primaire bronnen:

- Collier, E.C.F. (ed.), *A Victorian diarist. Extracts from the journals of Mary, Lady Monkswell 1873-1895* (Londen 1944).
- Fraser, F. (ed.), *Maud. The diaries of Maud Berkeley* (Londen 1985).
- Rogers, D. (ed.), *A Victorian schoolboy in London. The diary of Ernest Baker 1881-1882* (Londen 1989).
- Turner, E.H. (ed.), *The diary of Charles Compton, artist and civil servant (1828-1884)* (Ilfracombe 1980).

Websites:

- Booth, C., *Maps descriptive of London poverty, 1898-9* (London School of Economics & Political Science: <https://booth.lse.ac.uk/map/16/-0.1276/51.5056/100/0>).

Secundaire literatuur:

- Andersson, P.K., ‘Bustling, crowding, and pushing’. Pickpockets and the nineteenth-century street crowd’, *Urban History* 41:2 (2014) 291-310.
- Andersson, P.K., *Street life in Late Victorian London. The constable and the crowd* (Basingstoke 2013).
- Beaumont, M., *Nightwalking. A nocturnal history of London* (Londen 2015).
- Beaumont, M., ‘The mystery of Master Humphrey. Dickens, nightwalking and The old curiosity shop’ *The Review of English Studies* 65:268 (2013) 118-136.
- Bedarida, F. en A. Sutcliffe, ‘The street in the structure and life of the city. Reflections on nineteenth-century London and Paris’ *Journal of Urban History* 6:4 (1980) 379-396.
- Dennis, R., *Cities in Modernity. Representations and Productions of Metropolitan Space, 1840–1930* (Cambridge 2008).
- Heuvel, D. van den, B. Pierik, B. Vieira Amaro en I. Kisjes, ‘Capturing Gendered Mobility and Street Use in the Historical City. A New Methodological Approach’, *The Journal of the Social History Society* 17:4 (2020) 515-536.
- Holmes, V., *In bed with the Victorians. The life-cycle of working-class marriages* (Londen 2017).
- Jones, P.T.A., ‘Redressing reform narratives. Victorian London's street markets and the informal supply lines of urban modernity’ *The London Journal* 41:1 (2016) 60-81.
- Møller Jørgensen, C., ‘Nineteenth-century transnational urban history’ *Urban History* 44:3 (2017) 544-563.
- Nead, L., *Victorian Babylon. People, streets and images in nineteenth-century London* (New Haven en Londen 2000).
- Pooley, C.G., ‘Spotlight on the traveller. Individual experiences of routine journeys’, *Journal of Transport History* (2022) 1-18.

- Porter, R., *London. A social history* (Londen 1994).
- Rappaport, E., *Shopping for pleasure. Women in the making of London's West End* (Princeton 2001).
- Schlör, J., *Nights in the big city. Paris, Berlin, London, 1840-1930* (Londen 1998).
- Simonton, D. (ed.), *The Routledge history handbook of gender and the urban experience* (Abingdon 2017).
- Tosh, J., *A man's place. Masculinity and the middle-class home in Victorian England* (New Haven en Londen 2007).
- Walkowitz, J.R., *Nights out. Life in cosmopolitan London* (New Haven en Londen 2012).
- Walkowitz, J.R., 'Going public. Shopping, street harassment, and streetwalking in late Victorian London', *Representations* 62 (1998) 1-30.